

Тетяна Постнікова

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Пропонована стаття присвячена актуальній для сучасної педагогічної та психологічної науки проблемі організації навчальної та виховної діяльності творчих студентів, в якій доводиться необхідність самостійної роботи як провідного напрямку розвитку творчої особистості студента та практично визначаються можливі зміни в змісті та організації самостійної роботи з курсу «Вступ до професії».

Ключові слова: творчий студент, самостійна робота, професійна підготовка.

The proposed article is devoted to actual modern pedagogical and psychological science to the problem of training and education of creative students, which proved the need for self-employment as the leading towards the development of creative and individual students are determined practically possible changes in content and organization of independent work for the course

Key words: a creative student, independent work, professional preparation.

Актуальність нашого дослідження продиктована тим, що сьогодні від майбутнього випускника ВНЗ вимагається проявляти не тільки професійні навички, але й уміння ризикувати, бути енергійним, високо мобільним, уникати стресів, встановлювати ділові контакти і продуктивно їх розвивати, вирішувати конфліктні ситуації. Потенціал творчих студентів може проявитися лише при створенні оптимальних умов для розвитку особистості. Самостійна робота – найбільш поширена форма роботи студента, де він може себе проявити творчо. Поряд з явищем самостійності з'являється явище самоактуалізації. Вона пов'язана з мотивацією, яка базується на потребах. «В основі лежать фундаментальні потреби, незадоволення яких призводить до неврозу. Потреба в самоактуалізації будується на фундаментальних потребах», переконують В. Міжерікова та М. Єрмоленко [3, с. 111]. Звідси постає проблема: організація навчальної та виховної діяльності творчих студентів з урахуванням можливостей самореалізації. Тому мета нашого дослідження: довести необхідність самостійної роботи як провідного напрямку розвитку особистості студента та запропонувати практичні модифікації існуючих навчальних програм.

У процесі розробки теми самостійної роботи як напрямку розвитку творчої особистості як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники розглянули чимало аспектів. Це, зокрема, американські вчені: Дж. Ландарм, Е. Торенс; російські вчені В. Міжерікова, М. Єрмоленко, Г. Абрамова, Б. Ананьєв,

О. Дмитрієв; вітчизняні дослідники: І. Волощук, В. Шепотько, І. Шевченко та інші.

Самостійна робота, на нашу думку, виявляється необхідною для розвитку особистості студента. Тому дихотомія «особистість – діяльність» стає необхідною у навчанні та вихованні майбутніх спеціалістів. «Розвиток професіонала співпадає з розвитком особистості людини, будівництвом Я-образу. Тобто, створення себе не лише як фахівця, але й як еталонної моделі особистості. На цьому етапі важливо не втратити той бар'єр між особистістю і професіоналом, бо це може призвести до втрати особистісних позитивних якостей характеру. Діяльність і особистість студента, особливо творчого – нерозривні сторони єдиного цілого.

Основний сенс змісту проблеми зводиться до формул:

- «проявлення особистості у професії», тобто у виборі й оволодінні фахом, у задоволенні особистих пізнавальних потреб;
- «розвиток особистості у діяльності», що відображається у формуванні професійно-орієнтованих якостей людини (її організму й особистісних рис), розширенні сфери пізнання навколишнього світу, розвитку форм і змісту предмета спілкування» [5, с. 7–8].

Для того, щоб зрозуміти специфіку навчання і виховання творчих студентів, необхідно звернутися до особливостей вікового розвитку людини у період її професійного вибору. «Термін «студент» походить з латинської мови, у перекладі він звучить як старанно працюючий, той, що займається, тобто оволодіває знаннями» [4, с. 13–14].

Студент, як і будь-яка людина певного віку, може розглядатися з трьох позицій: психологічної, соціальної та біологічної. З біологічної точки зору ми будемо розглядати студента як певну цілісність, до якої включаємо і тип вищої нервової діяльності, і фізичну силу, і т.п. Тобто, цей аспект представлений, головним чином, успадкованими особливостями. Сюди ж можна долучити і задатки. Але все це можна розглядати лише з урахуванням умов життя, оточення. З психологічної точки зору, студент – комплекс психічних властивостей: темпераменту, характеру, здібностей, від яких залежать ті психологічні процеси, що притаманні індивідууму, виникнення певних психічних станів. Все це складає сукупність індивідуальних особливостей людини, які потрібно враховувати у навчанні. З соціального боку, студент – особистість, в якій втілені особливості певного соціального середовища (соціальна група, національність і т.п.).

Саме студентський вік – вік найбільшого розвитку – характеризується максимумом у досягненні позитивних результатів з біологічної, психологічної та соціальної точок зору. Якщо порівняти цей вік з будь-яким іншим, то можна помітити, що для нього характерні і найвища швидкість у виконанні різноманітних завдань, і пік оперативної пам'яті, і легкість у переключенні уваги. «Інтерес до суб'єктивного світу, внутрішній світ, як постійне явище, відкривається саме в юності» [1, с. 485]. У цей час відбува-

ється перетворення мотивацій: формуються фахові орієнтації і характер та інтелект досягають найвищої точки свого розвитку, тому саме цей період відзначається як час наукових, спортивних, художніх, технічних досягнень. Тому саме у студентському віці легше дати початок новим відкриттям.

Час навчання у вищому навчальному закладі співпадає з другим періодом юнацькості чи першим періодом зрілості, який відрізняється складністю становлення особистісних рис – процес, що був проаналізований у працях таких учених, як Б. Ананьєв, О. Дмитрієв, І. Кон, В. Лисовський, З. Єсарєва та ін. Характерною рисою морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки. Помітно закріплюються ті якості, яких не вистачало повною мірою у старших класах – цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння стримувати і контролювати себе. Підвищується інтерес до моральних проблем (цілей, способу життя, обов'язків, кохання, вірності) [4, с. 42].

Коли абітурієнт зробив свій вірний вибір важливо не загубити його сучасною системою навчання. Не всі існуючі моделі професійного навчання ідеально підходять для творчих студентів, оскільки вони схильні до вибору професійно-самореалізаційної моделі навчання, сутність якої полягає в:

- 1) інтересі до професії (високий рівень професійної спрямованості);
- 2) орієнтації на творчу працю, можливості проявляти ініціативу, самостійність;
- 3) критичності мислення, схильності до пошуку нестандартних рішень.

Такі студенти особливо потребують створення певних умов для самостійної роботи, полюбляють нетрадиційні форми занять. Тому дуже важливо, щоб професійна зацікавленість студента більшою мірою підтримувалася практичною спрямованістю навчання, вирішенням проблемних питань, самостійною роботою (реферати, наукові дослідницькі роботи тощо). Це дає поштовх для реалізації прихованих потенцій.

Потенціал творчих студентів може проявитися достатньо виразно, якщо в основі технології лежить особистісно-зорієнтоване навчання (суб'єкт-суб'єктні стосунки між викладачем і студентом) [2, с. 119–120]. А самостійна робота – найбільш поширена форма роботи зі студентами, коли викладач з ними співпрацює індивідуально. «Самостійна робота – це одна з форм навчального процесу та є суттєвою його частиною. Для її успішного виконання необхідні планування та контроль з боку викладачів, а також планування обсягу самостійної роботи у навчальних планах спеціальностей профілюючими кафедрами, навчальною частиною, методичними службами навчального закладу» [4, с. 79]. Самостійна робота ще важлива для творчих студентів саме тому, що вона не лише підтримує дисципліну, але сприяє формуванню навчальної та професійної компетентності, здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходи-

ти конструктивні рішення, виходи з кризових ситуацій і т.д. Самостійна робота формує такі кваліфікаційні характеристики в обдарованих студентів, як «мобільність, вміння прогнозувати ситуацію й активно впливати на неї, самостійність оцінок» [4, с. 81]. Самостійна робота формує такі сприятливі умови для навчання і творчості, які часто необхідні для творчих студентів. Важливо, щоб усі починання студентів підтримувались викладачами, щоб студенти мали змогу не лише створити власний шедевр, але й презентувати його широкому загалу. В організації процесу навчання особливо важливо враховувати потребу обдарованих студентів у самостійній роботі як пріоритетній формі навчання.

Для вдосконалення роботи з творчими студентами ми пропонуємо завдання для самостійної роботи з дисципліни «Вступ до професії» для студентів першого курсу факультету англійської мови. Цей план, на нашу думку, повинен бути змінений у зв'язку з недостатнім інтересом першого курсу в його виконанні, низькому рівні виконання робіт та практичної неможливості творчого розвитку в процесі виконання завдань.

Перше завдання графіку (скласти Кодекс вчителя) пропонуємо замінити на завдання «Кар'єра». Мета цього завдання: формувати навички побудови кар'єри та ефективного впровадження молоді на ринок праці. Під завданням «Кар'єра» розуміється підготовка до «Дня кар'єрного зростання» – заходу, що сприятиме мотивації навчання студентів в інституті. Виховне значення такого заходу полягає в тому, що для виступу студенти готують самопрезентації (різноманітного формату: усно, розміщення на стендах, демонстрацію на екрані і т.д.), в яких вони презентують свої досягнення в особистісному та кар'єрному зростанні. Так, в кейс-папці, що може бути репрезентована, відображаються план дій після завершення інституту, автобіографія, громадська робота, демонстрація конкретних результатів (резюме, есе, відеоматеріали, зразки різноманітних робіт, практики, фотоматеріали, листи підтримки, грамоти, дипломи, медалі, інші відзнаки, приклади досягнень).

Для першого курсу можливо звуження завдання до підготовки особистого портфоліо. Наприклад, з використанням програми PowerPoint (картинки, написи, фото, ін.), в якому студент повинен не тільки розповісти про себе і своє недавнє минуле, але й спроектувати своє бачення майбутнього і себе в ньому у вигляді схем, таблиць, малюнків, колажів і т.д. Дати відповіді на питання: яким я бачу себе вчителем і де я зможу застосувати те, що я вмію і чого досяг; як знадобиться це мені як молодому спеціалістові. Підготування такого портфоліо дає студентові час для роздумів про своє майбутнє. Студент повинен відчувати, що він вже вчитель, а те, що він уміє повинне бути таким, що знадобиться у роботі. Підготовка портфоліо не займає багато часу. Перевіркою виконання завдання є саме проведення «дня кар'єрного зростання».

Друге завдання, що стоїть за планом (написати твір-роздум) анулю-

ється, у зв'язку з неактуальністю даної форми роботи і повторення частини завдання з попереднього.

Трете завдання за планом (складання словника нових педагогічних понять і термінів) потрібно реформувати: переписування словника одним студентом в іншого не дає того відсотку корисності та не створює очікуваного ефекту. Саме тому це завдання потрібно провести у формі невеличко-го змагання в аудиторній групі (винагорода – додаткові бали за виконання самостійної роботи): студенти, об'єднані в тимчасові групи по двоє чи троє осіб виконують якусь певну частину обсягу усього завдання (по виписуванню термінів). Наприклад, виписують терміни на одну літеру чи використані у певній лекції, на певному семінарі. Етапом перевірки стає саме змагання у формі «мозаїки»: студенти намагаються дати товаришам якомога більше знань і роз'яснити більше термінів, які він підготував. Перевірка – відповіді на питання викладача чи товаришів по не своєму завданню. Йде своєрідне навчання в навчанні, не переписується безліч матеріалу, заощадується час студентів. Протягом обміну розвиваються комунікативні навички студентів.

Четверте завдання (здійснити самодіагностику) потрібно розширити проведенням тренінгів, можливо підключаючи студентів старших курсів гуманітарного факультету спеціальності «Психологія». На таких тренінгах студенти першого курсу представлять свої результати самодіагностики, а старші студенти, враховуючи показники, зможуть провести тренінги різноманітного спрямування: тренінги особистісного розвитку (розвиток комунікативних, креативних навичок; підвищення стресоопору), тренінг самомотивації до навчання; тренінг командної роботи; тренінг розв'язання конфліктів; тренінг розвитку лідерських якостей тощо. Проведення таких тренінгів буде сприяти усуненню можливих проблем, що виникли з початком нового процесу навчання у студентів першого курсу.

П'яте завдання (написати реферат) пропоную об'єднати з восьмим (написати наукову статтю для участі у студентській конференції). Рівень підготовки студентів до написання рефератів зараз є майже задовільним, але більшість не відрізняє наукову роботу від реферату, тому потрібно більше уваги приділити поясненню різниці, а також тому, для чого потрібна наукова робота студентів, як писати її, для чого вона може стати в нагоді. На нашу думку, задля уникнення непотрібного переписування матеріалів книжок і періодики, краще приділити увагу вибору теми статті та збільшити час на її написання. Можливо вибір теми статті підштовхне до вибору теми курсової роботи з педагогіки.

Шосте завдання (складання щоденника) пропоную замінити завданням «Команда». Мета такого завдання: дати можливість студентам проявити свою активність та засвоїти навички самоорганізації. Для виконання такого завдання студенти повинні об'єднатися в групи по 3–5 осіб і, аналізуючи отримані результати самодіагностування, виявити типові та індиві-

дуальні недоліки, що заважають стати педагогом-професіоналом. Студенти повинні запропонувати практичне (!) вирішення цих проблем (розіграти сценку, зробити презентацію, розробити заходи для індивідуального розвитку, т.д.) Також вони повинні виділити ті риси, вміння, навички, що допомагають, сприяють їхньому професійному становленню вже зараз. Такі риси можна оформити у вигляді загального для всієї аудиторної групи стенду. Таке завдання допомагає виділити не лише негативні риси і спроектувати їх вирішення, але й подивитись на позитивні моменти свого професійного становлення, що особливо необхідно для обдарованих студентів.

Сьоме завдання (груповий проект «Моя професія – вчитель») пропонуємо замінити на завдання «Педагогічний дебют». Мета такого завдання: виявлення та просування талановитих студентів та продуктів їхньої інноваційної діяльності. Допомагає виявити недоліки в існуючій системі навчання очима студентів. «Педагогічний дебют» – це своєрідний конкурс на краще проведення семінарського (практичного, лабораторного) заняття чи уроку в школі (на вибір). Конкурс можливо провести в два етапи: перший – письмова розробка заняття та представлення її в оргкомітет. На цьому етапі обираються кращі проекти. Інші рецензуються, перевіряються та повертаються авторам (з визначеним балом). Другий етап – проведення найкращих відкритих занять чи уроків та обиравання переможців конкурсу.

Подані зміни допоможуть не лише виявити серед студентської молоді обдарованих, визначити можливих учасників конкурсів та олімпіад, але й дати можливість проявити себе студентам, визначитися з науковим спрямуванням, усунути недоліки в навчально-виховному процесі, зменшити психологічне та фізичне навантаження студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология: Учебное пособие для студентов вузов / Г.С. Абрамова. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2000. – 624 с.
2. Бобров Т.П. Ценности учителя и личностно-ориентированное обучение / Т.П. Теплов // Сб. научных трудов. Модернизация отечественного педагогического образования: проблемы, подходы, решения. – Таганрог, 2005. – С. 118–125.
3. Мижерикова В.А., Ермоленко М.Н. Введение в педагогическую профессию / В.А. Мижерикова, М.Н. Ермоленко. – М., 1999. – 350 с.
4. Педагогика и психология высшей школы. Учебное пособие. – Ростов н/Д.: Феникс, 2002. – 544 с.
5. Психолого-педагогические факторы формирования личности учителя в пед. вузе // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 7–12.